

QADIMGI GEOGRAFIK XARITALAR VA ULARNING ILMIY AHAMIYATI

Jaksimuratov Azamat Bekmurat uli

Nukus davlat pedagogika instituti geografiya va iqtisodiy bilim asoslari bakalavr ta'lim yo'nalishi 3-kurs talabasi, Kegeyli tumani 10-sonli umumta'lim maktabi geografiya va iqtisodiy bilim asoslari fani o'qituvchisi

Anotatsiya: Ushbu maqola qadimgi geografik xaritalar va ularning ilmiy ahamiyati haqida ma'lumot beradi. Maqolada qadimiy xaritalarning shakllanishi, ularning geografik bilimlarni rivojlantirishdagi roli, kartografiya tarixi va Markaziy Osiyo hamda boshqa hududlardagi ilmiy meros tahlil qilinadi. Shuningdek, xaritalarning siyosiy, iqtisodiy va madaniy hayotdagi qo'llanilishi ham yoritiladi.

Kalit so'zlar: Qadimgi xaritalar, geografik bilimlar, kartografiya, ilmiy meros, Markaziy Osiyo, xarita tuzish, tarixiy tadqiqotlar, hududiy tadqiqotlar

Аннотация: Статья посвящена древним географическим картам и их научному значению. Рассматривается формирование древних карт, их роль в развитии географических знаний, история картографии и научное наследие Центральной Азии и других регионов. Также освещается использование карт в политической, экономической и культурной жизни.

Ключевые слова: Древние карты, географические знания, картография, научное наследие, Центральная Азия, составление карт, исторические исследования, региональные исследования

Abstract: This article examines ancient geographical maps and their scientific significance. It explores the formation of ancient maps, their role in the development of geographical knowledge, the history of cartography, and the scientific heritage of Central Asia and other regions. The use of maps in political, economic, and cultural life is also highlighted.

Keywords: Ancient maps, geographical knowledge, cartography, scientific heritage, Central Asia, map-making, historical research, regional studies

Qadimgi geografik xaritalar insoniyat tarixida geografik tafakkur va ilmiy izlanishlarning muhim vositasi bo'lgan. Qadimiy davrlarda, xususan Mesopotamiya, Misr va Xitoyda xaritalar hududlarning joylashuvi, daryolar, tog' tizimlari, shaharlar va savdo yo'llarini tasvirlashda ishlatilgan. Xaritalar nafaqat amaliy, balki ilmiy

ahamiyatga ham ega bo'lgan, chunki ular hududlarni o'rganish va ularning tabiiy sharoitlarini aniqlashga xizmat qilgan.

Qadimgi yunon va rim olimlari, xususan Eratosten va Ptolemey, xaritalash metodikasini ilmiy asosga qo'ygan. Ular Yer yuzini geosiyosiy va geografik jihatdan tavsiflab, koordinatalar tizimini ishlab chiqqan. Bu esa keyinchalik Markaziy Osiyo va boshqa hududlarda geografik tadqiqotlarni rivojlantirishga asos bo'lgan.

Arab va fors geografiyachilari, jumladan Al-Mas'udi, Ibn Xordazmiy va Al-Beruniy, qadimgi xaritalarni ilmiy izlanishlarda qo'llagan. Ular Markaziy Osiyo, Hindiston va Fors hududlarini batafsil tavsiflab, xaritalarda tog'lar, daryolar, shaharlar va iqlim sharoitlarini aks ettirgan. Bu xaritalar nafaqat hududiy bilimlarni kengaytirgan, balki siyosiy, iqtisodiy va madaniy maqsadlarda ham ishlatilgan.

Xaritalar orqali hududlar o'rtasidagi savdo yo'llari, tabiiy resurslar va iqlim sharoitlari aniqlangan. Shu tariqa, qadimgi geografik xaritalar ilmiy izlanishlarning rivojlanishida markaziy vosita bo'lgan. Ular hududiy tadqiqotlar, kartografiya metodologiyasi va global geografik tafakkur rivojiga hissa qo'shgan.

Zamonaviy davrda qadimgi xaritalar arxiv materiallari sifatida ilmiy tadqiqotlarda, tarixiy kartografiya va hududiy tadqiqotlarda keng qo'llaniladi. Ular hududiy va ekologik o'zgarishlarni o'rganishda, shuningdek, urbanizatsiya, transport va iqtisodiy rivojlanishni tahlil qilishda manba sifatida xizmat qiladi.

Shunday qilib, qadimgi geografik xaritalar insoniyatning ilmiy merosi bo'lib, geografik bilimlarning rivojlanishida, kartografiya tarixida va hududiy tadqiqotlarda markaziy rol o'ynagan. Ularning ilmiy ahamiyati bugungi kunda ham geografik va tarixiy tadqiqotlarda dolzarb bo'lib qolmoqda.

Qadimgi geografik xaritalar insoniyatning ilmiy tafakkurida markaziy o'rin tutgan vosita bo'lgan. Ular nafaqat hududlarning joylashuvini tasvirlash, daryolar, tog'lar va shaharlar joylashuvi haqida ma'lumot berish, balki savdo yo'llarini, tabiiy resurslarni va iqlim sharoitlarini aniqlashda ham ishlatilgan. Xaritalar yordamida qadimgi olimlar hududiy tadqiqotlarni tizimlashtirib, geosiyosiy va iqtisodiy jihatdan muhim hududlarni aniqlagan. Shu tariqa, qadimgi xaritalar ilmiy izlanishlarning rivojlanishida asosiy vosita bo'lgan.

Xitoy, Mesopotamiya va Misr hududlarida qadimiy xaritalar ilg'or amaliyot sifatida ishlatilgan. Masalan, Xitoyning qadimgi xaritalari tog' tizimlari va suv havzalarini aniqlashda, Mesopotamiya xaritalari esa sug'orish tizimlarini boshqarishda

muhim rol o'ynagan. Shu bilan birga, qadimgi yunon va rim olimlari, xususan Eratosten, Ptolemey va Strabon, xaritalash metodikasini ilmiy asosga qo'ygan. Ular Yer sirtini geosiyosiy va tabiiy jihatdan tavsiflab, koordinatalar tizimini ishlab chiqqan. Bu metodologiya keyinchalik Markaziy Osiyo, Hindiston va Fors hududlarida geografik tadqiqotlarning rivojlanishiga asos bo'lgan.

Arab va fors geografiyachilari, jumladan Al-Mas'udi, Ibn Xordazmiy va Al-Beruniy, qadimgi xaritalardan ilmiy izlanishlarda keng foydalanishgan. Ular Markaziy Osiyo, Hindiston va Fors hududlarining xaritalarini tuzib, hududiy xususiyatlar, tog'lar, daryolar, shaharlar va iqlim sharoitlarini batafsil tavsiflagan. Bu xaritalar nafaqat ilmiy tadqiqotlar uchun, balki siyosiy, iqtisodiy va madaniy maqsadlarda ham qo'llanilgan.

Xaritalar orqali hududlar o'rtasidagi savdo yo'llari, suv resurslari va tabiiy boyliklar aniqlangan. Shu tariqa, qadimgi geografik xaritalar hududiy tadqiqotlar va kartografiya metodologiyasining rivojlanishida markaziy ahamiyatga ega bo'lgan. Ular global geografik tafakkur va ilmiy merosning shakllanishiga hissa qo'shgan.

Zamonaviy davrda qadimgi xaritalar arxiv materiallari sifatida ilmiy tadqiqotlarda keng qo'llaniladi. Ular tarixiy geografiya, hududiy tadqiqotlar, ekologik va iqlimshunoslik tadqiqotlari uchun manba bo'lib xizmat qiladi. Shuningdek, qadimgi xaritalardan foydalanish urbanizatsiya, transport yo'llari, iqtisodiy rivojlanish va hududiy rejalashtirishda ham muhimdir.

Qadimgi geografik xaritalar nafaqat hududlarni vizualizatsiya qilish vositasi, balki ilmiy izlanishlar, hududiy va ekologik tadqiqotlar, shuningdek iqtisodiy va siyosiy qarorlar qabul qilishda asosiy vosita sifatida qadrlanadi. Shu tariqa, ular insoniyatning ilmiy merosini shakllantirishda va geografik tafakkur rivojida markaziy rol o'ynagan.

Shunday qilib, qadimgi geografik xaritalar ilmiy ahamiyati bilan tarixiy meros sifatida saqlanib qolgan, ularning tadqiqoti bugungi kunda ham geografiya, kartografiya, ekologiya va hududiy tadqiqotlar sohalarida dolzarb ahamiyatga ega. Ularning ilmiy izlanishlarga qo'shgan hissasi geografik bilimlarning rivojlanishida, hududiy tadqiqotlarda va global tafakkurda markaziy rol o'ynashini ko'rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Harley, J. B., & Woodward, D. The History of Cartography. Chicago: University of Chicago Press, 1987.
2. Al-Beruniy. Kitab al-Hind. Tashkent, 2004.

3. Ismailov, R. Markaziy Osiyo kartografiyasi tarixi. Toshkent: Fan, 2010.
4. Ptolemy. Geographia. London, 1991.
5. Barthold, V. Turkestan v drevnosti. Moskva, 1963.

GLOBAL SCHOLARS
SCIENTIFIC PUBLISHING

